

Boekenlijst Senia Kunstgeschiedenis, 2019 - 2020

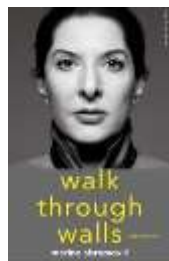
Het aantal pagina's dat genoemd wordt, is exclusief bronvermelding, noten, register, etc.

Het aantal ✂✂ geeft een indicatie van de moeilijkheidsgraad van het boek (maar niet meer dan een indicatie).

NIEUWE TITELS

Marina Abramovic en James Kaplan – *Walk Through Walls*, een memoir ✂✂✂

U19-01 Nijgh & Van Ditmar, 2016, 384 p. € 26,99.

Marina Abramovic (1946) maakt al vijftig jaar baanbrekende kunst. Haar werk vormt een levende verbeelding van haar innerlijke en fysieke moed. In *Walk Through Walls* onthult Abramovic haar persoonlijke geschiedenis heel openhartig. Ze groeide op in een rigide gezin, dat deel uitmaakte van de elite in het oude Joegoslavië onder Tito. Toen zij in 1975 naar Amsterdam kwam op uitnodiging van Galerie De Appel voor een performance, ging er een wereld vol mogelijkheden voor haar open. Ze begon hier aan een reeks spraakmakende en baanbrekende performancewerken, in het begin samen met haar geliefde Ulay. In dit boek zien we de artiest in actie. Ze vertelt hoe ze lichaam en geest over de grenzen van pijn, uitputting en angst duwt in haar zoektocht naar emotionele en spirituele transformatie.

Het boek is niet alleen een biografie over het leven van deze bijzondere kunstenares, maar laat ons ook kennismaken met performancekunst en de omgeving waarin die kunstvorm tot ontwikkeling kwam. Een aanrader, ook als deze kunstvorm je niet direct aanspreekt.

Merel Bem – *Doorkijken*, kunst voor het dagelijks leven ✂

U19-02, De Bezige Bij, 2017, 160 p. € 18,99

Sommige werken draag je een leven lang met je mee. Ze nestelen zich in je hoofd en houden zich daar schuil, wachtend op het moment dat je ze nodig hebt. Joke van Leeuwen schrijft over dit boek: 'Dit heerlijke

boek brengt kunst dichterbij en jezelf verder'. In *Doorkijken* laat kunstcriticus Merel Bem zien hoe bruikbaar en troostrijk kunst kan zijn voor het leven van alledag. Behalve schoonheid, hoop en de mogelijkheid tot tijdreizen bieden kunstwerken afleiding tijdens het wachten voor een stoplicht of eerste hulp bij het opvoeden. Ze plaatsen jeugdherinneringen in een ander daglicht en verlenen de gewoonste gebeurtenissen een grootse betekenis.

In 22 heldere leesbare verhalen legt de schrijfster op lichtvoetige wijze verbanden tussen de moderne kunst en het leven, niet groots en meeslepend maar associërend en lichtvoetig. Ze benadert het beeld niet kunsthistorisch maar brengt de werken van kunstenaars als Ron Mueck, Tino Sehgal, Diane Arbus, On Kawara, Bruce Nauman dichtbij en navoelbaar. Elk verhaal opent met een foto van het kunstwerk.

Nils Büttner – *Bruegel: De schilder van boeren en heiligen* ✂✂

U19-03, Meulenhoff, 2019. 128 p. € 18,00

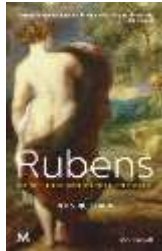
Niet voor niets is Bruegel zo'n beroemd schilder. *De boerenbruiloft*, *De toren van Babel*, *Jagers in de sneeuw*; het zijn maar drie schilderijen uit zijn fascinerende oeuvre. Bruegel was een landschapsschilder, maakte veel Bijbelse taferelen en op latere leeftijd werd zijn roem nog groter door zijn schilderijen van boeren.

In *Bruegel. De schilder van boeren en heiligen* worden de schilderijen van Bruegel geduid door de Duitse hoogleraar Nils Büttner. Bruegel zelf heeft zich nooit uitgesproken over zijn kunst, maar Büttner bekijkt de kunstwerken door de ogen van het toenmalige publiek. Voor wie maakte Bruegel zijn kunst? Wat was toen de manier waarop men naar zijn werk keek? Zijn werk leek altijd heel

realistisch. Het was geen toeval dat de schilder Boeren-Bruegel werd genoemd. Maar de kunst van Bruegel was niet alleen mooi. De schilderijen zitten vol details en deze details zitten weer vol (verborgen) betekenissen. Door de schilderijen van Bruegel in een historisch kader te plaatsen, krijgen ze nog meer zeggingskracht.

'Zo'n kermis van Bruegel is uitzonderlijk in zijn ambachtelijkheid en inventiviteit.' *De Volkskrant*

Nils Büttner – Rubens: de schilder van mythen en goden ✂ ✂
U19-04, Meulenhoff, 2017. 168 p. € 17,99

Peter Paul Rubens (1577-1640) werd door zijn tijdgenoten uitgeroepen tot de 'God der schilders'. Zijn roem reikte veel verder dan zijn geliefde thuisstad Antwerpen. Zijn oeuvre is imposant: meer dan 1400 schilderijen en schetsen. De Duitse hoogleraar Nils Büttner, specialist in de Nederlandse vroege kunst- en cultuurgeschiedenis, geeft een chronologisch verslag van het leven van Rubens, van zijn vormende jaren in Italië tot aan zijn illustere jaren aan de Europese hoven. Maar het boek is meer dan een beknopte biografie. Büttner reconstrueert, op basis van recent wetenschappelijk onderzoek, de denk- en handelwijze van de zich op hoofse idealen oriënterende Antwerpse bovenlaag en komt zo tot een eigen visie op het leven en werk van Rubens.

Een aantrekkelijke kennismaking met een van de grootste schilders uit de Barok. Een boek dat je uitnodigt het werk van Rubens met nog meer aandacht te bekijken.

Antoon Erftemeijer – Kunst is om te huilen Heftige emoties bij het kijken naar kunst ✂ ✂
U19-05, Lecturis B.V., 2018, 207 p. € 25,00

Flauwvallen voor de *Mona Lisa*; huilen van ontroering bij een Mondriaan; weezin voelen bij een Picasso; woedend worden op een schilderij van Newman. Kunst kan vele soorten emoties oproepen:

ontroering, vrolijkheid, verliefdheid, vervoering, maar ook afkeer en woede. *Kunst is om te huilen* bevat honderden voorbeelden van emotionele reacties op kunstwerken uit 2500 jaar kunstgeschiedenis. Maak kennis met het syndroom van Stendhal, lees de ontboezemingen van Couperus, Dostojevski en Van Gogh en maak kennis met de heftige, boeiende en inspirerende reacties van vele andere beeldenstormers en kunstminnaars.

Antoon Erftemeijer, conservator moderne kunst bij het Frans Hals Museum, laat ons genieten en huiveren van reacties, die laten zien wat kunst bij mensen teweeg kan brengen.

Will Gompertz – Denk als een kunstenaar Iedereen kan creatief en inspirerend zijn ✂ ✂
U19-06, Meulenhoff, 2016, 240 p. € 19,99

Denk als een kunstenaar” is de inspirerende titel van het boek van de spraakmakende Engelse auteur en kunstcriticus William Edward (“Will”) Gompertz (1965). In dit boek leidt hij ons langs een bont gezelschap van beroemde kunstenaars, die één ding gemeen hebben: creativiteit. In zijn boek laat Gompertz zien hoe creativiteit werkt en hoe kunstenaars denken. Hij nodigt de lezer uit om zelf ook een creatief proces te beginnen en de positieve kant van zo'n proces te ontdekken. Zijn journalistieke stijl maakt dit tot een vlot leesbaar boek, vol interessante anekdotes, dat u ongetwijfeld veel plezier zal verschaffen.

Hans den Hartog Jager – Het streven. Kan hedendaagse kunst de wereld verbeteren? ✂ ✂
U19-07, Athenaeum, 2014, 192 p. € 23,50

Hans den Hartog Jager probeert de vraag te beantwoorden of kunst in staat is om de maatschappij te veranderen. Het is een, bijna associatieve, zoektocht van de auteur naar de hedendaagse relevantie

van kunst.

Kunst en maatschappij zijn twee gescheiden werelden. Er is als het ware een muur opgetrokken tussen de kunstwereld en de echte wereld.

Kunstenaars hebben sinds het midden van de negentiende eeuw de vrijheid om te maken wat ze willen, maar daardoor zitten ze wel in een reservaat. Ze mogen prikkelende ideeën uiten, maar de maatschappij beslist of ze daar iets mee wil doen. Hans den Hartog Jager bespreekt op een vloeiende manier het functioneren van de kunst sinds de Romantiek tot aan de huidige kunstwereld met kunstenaars als Francis Alÿs, Renzo Martens, Yael Bartana en Steve McQueen. Kunstenaars willen nu weg uit het kunstreservaat, maar kan dat wel? Of blijven kunstenaars hofnarren die bestaand beleid mogen legitimeren?

Bernard Hulsman – Apenrotsen en andere nauwe verwanten, Reis door de wereld van de moderne kunst ✓✓✓

U19-08, Nieuw Amsterdam, 2017, 365 p. € 30,99

Apenrotsen en andere nauwe verwanten vliegt door de laatste eeuw moderne architectuur. Met verhalen over gebouwen, die familie van elkaar lijken te zijn, leren we de trends en modes herkennen. Imitatie en navolging is volgens de auteur Benard Hulsman nog steeds één van de belangrijkste principes in de bouwkunst.

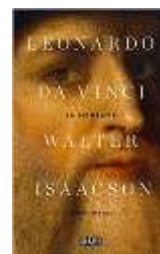
Door interviews met sleutelfiguren uit de 20e en 21e eeuw, waaronder Herman Hertzberger, Rem Koolhaas, Hans Kolhoff en Winy Maas, komen we uit bij de moraal in de architectuur. Le Corbusier is bepaald geen humanistische architect, maar is eerder fascistisch te noemen. 'Form Follows Function' en 'Less is More', de argumenten van het modernisme, blijken slecht gefundeerde strijdkreten. Rem Koolhaas spreekt zich uit voor een conserverende architectuur.

De combinatie van zorgvuldig gekozen illustraties en vlot geschreven columns-essays maakt het tot een leerzaam-plaatjes-boek. 'Apenrotsen

en andere nauwe verwanten' confronteert bouwwerken enerzijds met hun look-a-likes overal ter wereld en anderzijds met de verschillende architectuur-opvattingen uit de geschiedenis. De set vragen en opdrachten na de samenvatting stimuleert een andere manier van kijken naar onze gebouwde omgeving.

Walter Isaacson – Leonardo da Vinci

U19-09, Uitgeverij Spectrum, 640 p.

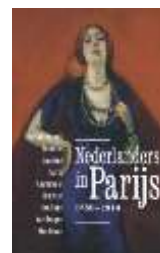
Leonardo da Vinci wordt gezien als het meest creatieve genie ooit. Naast zijn wereldberoemde werk als schilder was hij ook uitvinder, schrijver, architect, beeldhouwer, componist, anatomist, filosoof, natuurkundige, scheikundige en ingenieur.

Op basis van duizenden pagina's van Da Vinci's aantekenboeken en nieuwe ontdekkingen over zijn leven en werk vertelt Isaacson een prachtig verhaal over hoe Da Vinci's kunst verweven is met de wetenschap. Hij laat zien hoe Da Vinci's genialiteit gebaseerd was op vaardigheden die we in de hand hebben, zoals zijn onstilbare nieuwsgierigheid, zorgvuldige observatie en verbeeldingskracht die grenst aan fantasie.

Van dit boek wordt alleen een leeswijzer gemaakt als er voldoende belangstelling voor bestaat. We wachten eerst de aanmeldingen af.

Mayken Jonkman – Nederlanders in Parijs 1789-1914

U19-10, Toth Uitgeverij, 2017, 271 p. € 29,90 ✓✓

Tal van Nederlandse schilders vestigden zich tussen 1789 en 1914 voor kortere of langere tijd in Frankrijk. Immers, in Parijs was de vernieuwing in de schilderkunst gaande! In dit fraai geïllustreerde boek schetsen de auteurs in elf gedegen opstellen onder redactie van Mayken Jonkman de artistieke uitwisseling tussen de Parijse schilders en negen van hun Nederlandse collega's. Het resultaat van deze uitwisseling vond ook

zijn weerslag onder de vakgenoten in Nederland. Bovendien is er aandacht voor de soms hartelijke dan wel lauwe ontvangst van onze

landgenoten in de Franse kunstwereld. De samenstellers trappen af met een karakteristiek van Parijs als centrum van de kunstwereld in de negentiende eeuw, en typeren daarna het werk dat de Nederlanders in de Franse hoofdstad exposeerden tijdens de Wereldtentoonstelling tussen 1855 en 1900. Vervolgens komen in drie periodes de negen schilders afzonderlijk aan bod, te weten Gerard van Spaendonck en Ary Scheffer (1789-1848); Johan Barthold Jongkind, Jacob Maris en Frederik Hendrik Kaemmerer (1849-1870); George Hendrik Breitner, Vincent van Gogh, Kees van Dongen en Piet Mondriaan (1871-1914).

Een zeer informatief boek en ook belangrijk: een feest voor het oog.

Roberto Koch – De grootste fotografen ✂✂

U19-11, Thoth/Lannoo, 2017, 448 p. € 34,99

De twintigste eeuw wordt wel 'de eeuw van de fotografie' genoemd, omdat het beeld dat wij van deze eeuw hebben vooral door foto's is gevormd. *De grootste fotografen* belicht het werk van twintig bekende, invloedrijke fotografen die stuk voor stuk pioniers waren op hun terrein. Van de experimentele foto's van Man Ray uit de jaren dertig tot de glamourfoto's van Helmut Newton uit de jaren tachtig,

of de meer recente oorlogsreportages van James Nachtwey. Elke fotograaf krijgt een portfolio toebedeeld van 22 pagina's, met hun beroemdste foto's, vergezeld van informatieve bijschriften, prikkelende quotes en biografische gegevens. Het boek werd samengesteld door de Italiaanse kenner en uitgever van kunstfoto's Roberto Koch.

Fraai vormgegeven fotoboek met verhelderende teksten over twintig legendarische fotografen, die bijna alle genres binnen de moderne fotografie bestrijken. Ruim geïllustreerd met grote, meestal pagina vullende, foto's in zwart-wit en kleur. De grootste fotografen leent zich goed om samen te discussiëren over de rol van de fotografie in de kunst en de rangorde binnen de kunstfotografie.

Marcel van Ool – Mondriaan Uit de natuur ✂✂

U19-12, Athenaeum-Polak & Van Genneep, 2017, 246 p. € 25,99

Een eigenzinnig werk over Mondriaan, zo zou je het boek van kunsthistoricus Marcel van Ool kunnen typeren. En Van Ool zelf? Fan van Mondriaan en bezeten van de natuur. Maar na tal van colleges en meters boeken over deze schilder verzucht hij: 'eigenlijk wist ik niets van Mondriaan'. En dan gaat hij op ontdekkingsreis langs de plaatsen waar Mondriaan gewoond en gewerkt heeft en hij voert de lezer met

groot enthousiasme langs al die plekken in Nederland, Parijs, Londen en de Verenigde Staten. De auteur beschrijft hoe de natuur en Mondriaans levensfilosofie diens werk beïnvloeden. De schilder komt tot de slotsom, dat hij niet langer de illusie, maar juist de dynamiek van de zichtbare werkelijkheid moet schilderen: die komt volgens hem het beste tot zijn recht in de abstractie.

Ook bespreekt Van Ool de ontvangst van Mondriaans artistieke opvattingen door collega-schilders, kunstverzamelaars en musea. Aan het eind van zijn boek verrast Van Ool ons met een smakelijk toetje: in hoeverre is het Nederlandse polderlandschap met zijn rechte percelen van invloed geweest op Mondriaans abstracte werk en omgekeerd welk effect heeft Mondriaan met zijn werk gehad op de naoorlogse inrichting van Nederland.

Eric Rinckhout – Magritte ontsluiert Een biografie in 50 beelden ✂

U19-13, Manteau 2017, 224 p. € 24,99.

Magritte, de beroemde Belgische surrealistische schilder overleed in 1967. Dit boek verscheen ter gelegenheid van zijn 50ste sterfjaar. Magritte, schilder van verwarrende beelden als wolkenvogels, zwevende bolhoedmannetjes, een bloedend standbeeld, een trein die uit de open haard komt gereden en de pijp met het onderschrift dat het geen pijp is. In *Magritte ontsluiert* probeert de samensteller, Eric Rinckhout, aan de hand

van 50 schilderijen een inkijkje te geven in het leven en de ideeënwereld van Magritte.

De schilderijen beslaan de periode 1926-1966. De werken zijn afgedrukt op een volle pagina of zelfs twee pagina's. Daarmee wordt de tekst ondergeschikt aan het beeld. Rinckhout isoleert in elk werk een viertal uitsneden en neemt deze tot uitgangspunt voor een korte beschouwing. Hij citeert daarbij uit brieven en haalt gebeurtenissen in het leven van Magritte aan die mogelijk een verband tonen met het werk.

Dit boek biedt een aardig beeld van het rijke oeuvre van Magritte.

Jan Six – Rembrandt. Portret van een jongeman ✓

U19-14, Prometheus 2018. 144 p. € 10,00

Jan Six ontdekt een nieuw portret van Rembrandt op de veiling bij Sotheby in Londen. Het boek beschrijft de speurtocht van Jan Six om zijn aanname bevestigd te krijgen. Hij analyseert het schilderij, bestudeert de gebruikte verf, de kleding die wordt afgebeeld, de restauraties, de latere overschilderingen, alles met behulp van verschillende fototechnieken. Het geeft de lezer een inkijkje in hoe zorgvuldig dat in zijn werk

gaat. Voetnoten, begrippenlijst en literatuurlijst maken het boek compleet. De auteur is een nazaat van de kunsthandelaar Jan Six uit de zeventiende eeuw, de tijd van Rembrandt.

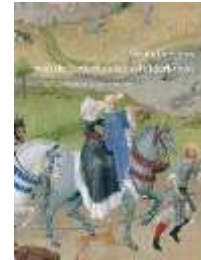
Een spannend en informatief boek over een speurtocht naar de echtheid en de herkomst van een schilderij, dat laat zien hoe de echtheid van een schilderij wordt onderzocht en bevestigd.

Clemens Verhoeven en André Stufkens – Johan Maelwael en de Gebroeders van Limburg Grondleggers van de Nederlandse schilderkunst ✓

U19-15. Uitgeverij Vantilt, 2017, 168 p. €24,50

Johan Maelwael en zijn drie neven, de Gebroeders van Limburg, hadden rond 1400 al de artistieke kwaliteiten die we in de loop der tijd als typisch 'Nederlands' zijn gaan beschouwen. Met hun naturalisme

zijn ze de grondleggers van de schilderkunst in de Lage Landen. De vernieuwende miniaturen van de broers waren lange tijd vrijwel onzichtbaar voor het grote publiek omdat ze deel uitmaken van de getijdenboeken die ze maakten voor hun rijke mecenasen hertog Willem I van Gelre en de Bourgondische hertog Jean de Berry. Auteurs Verhoeven en Stufkens nodigen de lezer uit om de vele miniaturen in dit prachtig vormgegeven kunstboek te bestuderen. Ze beschrijven de rijke iconografische uitleg van de miniaturen, schetsen de historische context en geven een inkijkje in het Nijmeegse en

Bourgondische hofleven. Maar ook het dagelijks bestaan van gewone mensen en hun denkbeelden worden levensecht verbeeld, net als de rol van de geestelijkheid en van het katholieke geloof. Dit allemaal met op de achtergrond de verwoestende Honderdjarige Oorlog. Zo ontstaat uiteindelijk een fascinerend beeld van de samenleving aan het einde van de middeleeuwen.

Boeken waarvoor eerder leeswijzers verschenen

Kyung An en Jessica Cerasi - *Wie is er bang voor hedendaagse kunst*, ✓

U18-02 Uitgeverij Terra. 2016, 136 p. € 14,99.

Wat is hedendaagse kunst? Wat maakt het 'hedendaags'? Wat is het doel? En waarom is kunst zo duur? Het zijn vragen die iedereen bij hedendaagse kunst heeft. Kyung An en Jessica Cerasi geven antwoord op deze vragen in een compact boek. *Wie is er bang voor hedendaagse kunst?* biedt beknopte en duidelijke inzichten in de kunst van vandaag. Het geeft uitleg bij vaktermen, legt uit wat curators doen, wat conceptuele kunst eigenlijk is, verkent opkomende kunst-scenes. De inspirerende en speelse uitleg van de auteurs richt zich op enkele sleutelwerken, internationale evenementen en belangrijke kunstenaars. Het boek geeft in een compact ABC antwoord op diverse vragen over

hedendaagse kunst.

Annie Cohen-Solal - Mark Rothko ✓

U18-03, Meulenhoff Boekery 2014, 304 p.

De schilder Mark Rothko werd beroemd door zijn grote schilderijen met enorme kleurvlakken. In deze werken trachtte hij uitdrukking te geven aan fundamentele menselijke emoties. Rothko speelde een belangrijke rol in de ontwikkeling van de moderne kunst in de Verenigde Staten. In deze biografie beschrijft Annie Cohen-Solal de zoektocht van Rothko als invloedrijke, intellectuele en rebelse kunstenaar.

Rothko's persoonlijke ontwikkeling wordt niet losgezien van de ontwikkelingen in de wereld van zijn tijd. De pogroms in Rusland, het joodse leven in Portland en de opkomst van de moderne kunst in het New York in de jaren 30 en 50 van de vorige eeuw.

De schrijver legt in het levensverhaal van Rothko op een boeiende wijze verbanden tussen de oude en nieuwe wereld. De Amerikaanse avant-garde aan het begin van de vorige eeuw laat zich aanvankelijk inspireren door de ontwikkelingen in de Europese kunst. Maar probeert in de jaren dertig daarvan afstand te nemen om na de tweede wereldoorlog een geheel eigen positie in te nemen in de Westerse kunst.

Marie Darrieussecq - Hier zijn is heerlijk. Het leven van kunstschilder Paula Modersohn-Becker ✓

U18-04, De Arbeiderspers, 2017. 160 p. € 18,99

Marie Darrieussecq schetst aan de hand van inblikjes uit (dagboek)notities van Paula en haar vrienden een beeld van het intense en korte kunstenaarsleven van Paula Modersohn - Becker (1876 -1907). Paula maakte deel uit van de kunstenaarskolonie in het noord Duitse Worpswede rond 1900. Zij was getrouwd met de schilder Otto Modersohn. Haar leven eindigde tragisch en voortijdig in het kraambed. Haar werk is eigenzinnig en onderscheidt zich van dat van haar kunstenaarsvrienden.

In de tien jaar van haar kunstenaarschap trekt ze heen en weer tussen Parijs en Dorpswede. In Parijs keek ze naar het werk van o.a. Matisse

en Cézanne. Ze was bevriend met Rilke, Rodin en Clara Westhoff. Paula M. Becker kan beschouwd worden als voorloopster van het expressionisme. Samen met het Von der Heydt-Museum in Wuppertal organiseert Rijksmuseum Twenthe een tentoonstelling over Paula Modersohn-Becker (1876-1907) en de internationale invloeden op haar werk.

Georgie Greig - Ontbijten met Lucian ✓

U18-05, Hollands Diep 2015, 272 p. € 12,50

Lucian Freud behoort tot de belangrijkste en beroemdste schilders van zijn tijd. Maar zijn hartstochtelijke leven als kunstenaar en zijn kleurrijke privéleven hield hij graag achter een muur van geheimzinnigheid verborgen. In dit opmerkelijke boek wordt die muur voor het eerst geslecht. Tien jaar lang behoorde Geordie Greig tot een select groepje vrienden dat geregeld met Lucian Freud ontbeet bij Clarke's in Londen. Een ouderwetse salon, met Freud als middelpunt. Voor het eerst vertelt Freud vrijmoedig over kunst en over zijn persoonlijk leven. Over hoe hij David Hockney schilderde, met paarden sliep, hoe hij ontkwam aan de gangstertweeling Kray en hoe hij koningin Elizabeth portretteerde. Over zijn controversiële rol als vader, zijn geliefden, zijn vele kinderen, zijn vijanden en zijn goklust. *Ontbijten met Lucian* is drie jaar na zijn dood een pregnant intiem portret geworden van de kunstenaar als jonge en als ouder wordende man.

James Hall - Het Zelfportret ✓✓

U18-06, Librero 2017, 288 p. € 9,99

Het zelfportret is het bepalende visuele genre geworden van ons bekententijdperk, maar moderne kunstenaars zijn bepaald niet de eerste die de kracht en potentie van het zelfportret hebben verkend en ingezet. In dit uitgebreide culturele onderzoek van het genre brengt kunsthistoricus en -criticus James Hall de geschiedenis van het zelfportret op magnifieke wijze in kaart – van de vroegste versies van de mythe van Narcissus en de christelijke traditie in de middeleeuwen tot de overvloedige zelfportretproductie van hedendaagse kunstenaars.

Doede Hardeman - *Van Rodin tot Bourgeois. De ontwikkeling van westerse beeldhouwkunst*

U18-07, Hannibal 2016, 256 p. € 29,50 ✓

Auguste Rodin, Ernst Ludwig Kirchner, Umberto Boccioni, Constantin Brancusi, Jean Arp, Alexander Calder, Alberto Giacometti, Henry Moore, Donald Judd, David Smith, Louise Bourgeois en vele anderen. Dit zijn de hoofdrolspelers in een groots overzicht van moderne sculptuur. In *Van Rodin tot Bourgeois: Sculptuur in de 20ste eeuw* worden de belangrijkste ontwikkelingen getoond in de Europese en Amerikaanse beeldhouwkunst. Van Balzac van Rodin tot en met de draadsculpturen van Sandback en Bourgeois' beroemde spinnen: de tentoonstelling is als een wandeling langs de sculpturale hoogtespunten van de westerse kunstgeschiedenis. Het Gemeentemuseum Den Haag had onlangs een grote tentoonstelling hierover. De catalogus is interessant, ook los van de expositie.

Atle Naess – *Munch, een biografie* ✓

U18-08, Meulenhoff 2015, 560 p. € 29,99

Munch, een biografie beschrijft het leven en werk van misschien wel de beroemdste schilder van Scandinavië. De lezer krijgt een rijk en genuanceerd beeld van de man die niet schilderde wat hij zag, maar in zijn kunst zijn gevoelens en stemmingen tot uiting bracht. Na een bezoek aan het Parijs van de impressionisten, vond hij zijn eigen stijl. Zijn eerste tentoonstelling in 1886 leverde hem de nodige kritiek op. Zijn beroemde werk, *De schreeuw*, stuitte op veel onbegrip, maar toch ging Munch zijn eigen weg. Kunstkenner Atle Naess beschrijft zijn reizen, tentoonstellingen, persoonlijke relaties, zijn drankmisbruik en zijn uiteindelijke succes. Het boek is een volledig beeld van een wereldberoemde kunstenaar.

Katja Reichenfeld - *Charlotte Salomon. Berlijn als inspiratie* ✓

U18-09, Uitgeverij Cossee 2017, 160 p. € 15,00.

Katja Reichenfeld laat in dit boek zien hoe de atmosfeer van het culturele klimaat in het interbellum in Berlijn Charlottes werk heeft

beïnvloed. Charlotte werd geïnspireerd door theater, muziek en literatuur. Het nieuwe medium van de cinema, de klassieke en populaire muziek, de expressionistische schilderkunst en de satirische literatuur verwerkte zij op eigen wijze. De waarde van haar kunstwerk werd volgens Katja Reichenfeld overschaduwd door de tragische biografie van Charlotte, reden waarom de schrijfster in dit boek juist het werk van Charlotte centraal wil zetten. In het boek van David Foenkinos, *Charlotte*, staat het leven van Charlotte centraal. Beide boeken zijn gebaseerd op het grote werk dat Charlotte naliet: *Leven? of Theater?*

Jeroen Stumpel - *Een kleine geschiedenis van de kunst* ✓

U18-10, Uitgeverij Thoth 2017. 224 p. € 16,95

Een kleine geschiedenis van de kunst in achttien essays. Het toneel van de tombe, de fabricage van de blik, het geheim van de dimensies, de lach en de kwast: de voorraad onderwerpen waar Jeroen Stumpel zijn lantaarn op heeft gericht is onuitputtelijk. Het boek wandelt van de prehistorie tot Ger van Elk, en ver daarbuiten. In achttien essays uit Kunstschrift doorkruist het zoeklicht de hele kunstgeschiedenis.

Sarah Thornton - *Wat is een kunstenaar* ✓✓✓

U18-11. Uitgeverij Meulenhoff Boekery B.V., 2015, 464 pag. €24,99

Sarah Thornton volgde jarenlang 33 beroemde kunstenaars. Ze biedt met haar boek een mooie inkijk in de kunstwereld aan de hand van de belangrijkste hedendaagse kunstenaars van dit moment. Ze ontmoet de politiek geëngageerde Ai Weiwei voor en na zijn gevangenschap en ze spreekt met Jeff Koons over zijn rijke klanten in Londen, Frankfurt en Abu Dhabi.

De lezer maakt verder kennis met andere wereldberoemde kunstenaars, onder wie Damian Hirst, Marina Abramovic, Cindy Sherman en Lena Dunham. Waarom maken zij kunst en wat betekenen hun kunstwerken? In *Wat is een kunstenaar?* stelt Thornton de vraag of een kunstenaar bij uitstek een ondernemer is of het kunstenaarschap juist een roeping is. Is het een filosofische bezigheid of is het puur vermaak? Thornton is als een gids, die de wereld van de moderne kunst voor iedereen toegankelijk probeert te maken.

Enrique Vila-Matas - In Kassel is niets wat het lijkt ✓✓✓

U18-12, Uitgeverij De Geus 2017, 288 p. € 19,99

De schrijver Enrique ontvangt een uitnodiging om deel te nemen aan de Documenta 13 in 2012, de internationale tentoonstelling voor hedendaagse kunst. Deze tentoonstelling wordt elke vijf jaar gehouden in het Duitse Kassel. Van Enrique wordt verwacht te schrijven aan een tafel in een afgelegen chinees restaurant terwijl het publiek over zijn schouder meekijkt. De wat melancholieke, fantasievolle schrijver ziet er enorm tegenop. Hij is nog maar net hersteld van een inzinking. Maar hij gaat en heeft het zwaar. De schrijver en zijn alter ego's worden omringd door talen die zij niet beheersen. Zoals Duits, Chinees en niet in het minst de taal van de avantgardistische kunst. En juist dat gegeven resulteert in een eigenaardig, energiek soort optimisme

De schrijver geeft als het ware een persoonlijke rondleiding op de tentoonstelling en beschrijft de kunstwerken die hem raken. Dit boek is een verslag van een wereld waarin je soms een vreemde voelt.

Julian Bell - Van Gogh. De complete en compacte biografie ✓

U17-01, Uitgever Nieuw Amsterdam, 2015, 240 p.

Vincent van Gogh maakte 2100 schilderijen, tekeningen en grafische werken. Hij was ook een virtuoze schrijver van meer dan 600 brieven, waarin hij een inkijk gaf in zijn zielenleven en eigen en andermans werk becommentarieerde. In deze zeer leesbare, beknopte biografie benadert de auteur Van Gogh vanuit drie aspecten: schilder, brieveschrijver en mens. Hij probeert tegenstrijdigheden tussen de drie te duiden en doet dit vanuit zijn eigen praktijkervaring als schilder, waarbij hij in het oog houdt dat 'de daden van Van Gogh van belang zijn omdat zijn schilderijen van belang zijn'.

Laura Cumming - Achter het Verdwijnpunt. ✓✓

Op zoek naar een verloren Velázquez

U17-12, Uitgever AtlasContact, 2016, 269 p.

We maken kennis met de 19^e eeuwse Engelse boekhandelaar, drukker John Snare. Op een veiling koopt hij een portret van Charles I.

Hij vermoedt dat het een schilderij van de 17^e eeuwse Spaanse hofschilder Velázquez is en niet zoals de veilingcatalogus aangeeft, een mogelijk werk van Van Dyck. Wij volgen Snare in zijn wanhopige zoektocht naar de erkenning. Cumming vertelt via welke omzwervingen, als oorlogsbuit, het schilderij in Engeland is terecht gekomen. En hoe Snare met het schilderij via London, Schotland ten slotte in New York belandt, arm en berooid. Aan de hand van het verhaal van Snare krijgen we een indruk van de kunsthandel in de 19^e eeuw. Ondertussen neemt Cumming ons mee in haar fascinatie voor het werk van Velázquez, met name zijn portretten. Volgens Cumming de grootste schilder ooit.

We krijgen een goed beeld van het weinige dat bekend is van het leven van Velázquez en zijn leven aan het Spaanse hof.

Will Gompertz - Dat kan mijn kleine zusje ook. ✓✓

Waarom moderne kunst kunst is.

U17-03, Uitgever Meulenhoff, 2012, 464 p.

Will Gompertz schreef *Dat kan mijn kleine zusje ook* over de ontwikkeling van de moderne kunst. Hij neemt in dit boek de lezers mee van de impressionisten, via onder meer de kubisten, de dadaïsten, de popart en het conceptualisme naar het heden. Gompertz maakt op heldere en enthousiaste wijze de bizarre wereld van de moderne kunst voor iedereen begrijpelijk. Met behulp van grappige en interessante historische anekdotes geeft hij antwoord op de belangrijkste vragen die elke kunstliefhebber zich wel eens stelt. Naast het inzichtelijk maken van de kunstgeschiedenis, maakt hij ook duidelijk wat de betekenis van de moderne kunst is voor de moderne wereld.

Door de duidelijke schrijfstijl krijg je een goed overzicht van de kunstgeschiedenis en krijg je ook meer begrip voor sommige moderne kunstuitingen.

Hans den Hartog Jager - Zie de mens Honderd jaar, honderd gezichten

U17-06, Uitgever Atheneum, 2016. ✓✓

Sinds de romantiek wordt een kunstwerk in de eerste plaats gezien als

een neerslag van de verbeelding van de kunstenaar. Dit geldt ook voor het portret.

Het 20e eeuwse portret is niet altijd waarheidsgetrouw. De dienstbaarheid aan de geportretteerde en de waarheidsgetrouwheid is minder belangrijk. Den Hartog Jager maakt dit duidelijk in dit boek met 100 door hem geselecteerde portretten en 100 essays. Zo ontstaat er een portretgalerij en een tijdsbeeld. Aan de hand van de portretten uit de periode 1917-2017 toont Den Hartog Jager de ontwikkeling van mens in al zijn sociale, politieke en artistieke rijkdom. De portretten worden ingedeeld in tijdperiodes en hij onderscheidt een zevental thema's. Het boek *Zie de mens; honderd jaar, honderd gezichten* verscheen gelijktijdig met de tentoonstelling *Zie de mens*.

Ton Heijdra - *Arbeiderspaleis Het Schip* ✍

U17-07, Uitgever Museum Het Schip, 146 p.

Het Schip is in 1920 gebouwd door woningbouw-corporatie Eigen Haard. Het gebouw is tegenwoordig een rijksmonument en vormt het absolute hoogtepunt van de Nederlandse volkshuisvesting. Arbeiders kregen hier niet alleen een goede, maar vooral ook een mooie woning. Daarom wordt het gebouw een arbeiderspaleis genoemd. De architect van Het Schip is Michel de Klerk, ook wel de Rembrandt onder de architecten. Hij was een veelzijdig kunstenaar en speelde met vormen, niet alleen als architect, maar ook als tekenaar en meubelontwerper. Algemeen wordt hij erkend als de grote inspirator van de kunst- en architectuurstroming de Amsterdamse School. Dit boek beschrijft de vormtaal van Het Schip en gaat in op de inspiratiebronnen die tot dit bijzondere 'wereldwonder' hebben geleid.

Ton van Kempen en Nicoline van de Beek - *Madame Manet* ✍

U17-08, Uitgever het Archiefcollectief, 2016, 368 p.

De auteurs gaan in *Madame Manet* op zoek naar Suzanne Leenhoff, de vrouw van de schilder Edouard Manet. Het leven van Suzanne Leenhoff speelde zich af in de tweede helft van de 19^e eeuw in Parijs, een periode die gekend wordt door vele ontwikkelingen in kunst en cultuur. Dat was ook de reden waarom de auteurs onderzoek deden

naar het meisje dat in 1863 trouwde met de schilder. De resultaten van hun onderzoek en de verzameling kunsthistorische feiten en gebeurtenissen brachten zij bijeen in een boek. Zij goten dit boek in de vorm van een vraaggesprek tussen een gefingeerde journalist, Carel van Mander en Madame Manet.

Geert Mak - *Het stadspaleis*

U17-09, Uitgever Olympus, 160 p. ✍

Geert Mak analyseert in deze 'biografie van een gebouw' over het gebouw dat wij kennen onder de naam 'Paleis op de Dam', de grote greep naar volkomenheid van de 'vinder' van het gebouw, Jacob van Campen en zijn dramatische gevecht met de realiteit van bestuurders en bezuinigingen.

Mak beschrijft hoe dit stadspaleis een koninklijk paleis werd en laat daarbij telkens het huidige gebouw spreken: de ingekraste namen op de celmuren, de teilen op de zolder tegen het binnendruppelende regenwater, de krakende vloeren 's nachts, terwijl er niemand is. Deze architectonische biografie is een kleine geschiedenis van Amsterdam.

Anne-Marie O'Connor - *De dame in goud. Het verhaal van Klimts beroemde portret dat in handen viel van de nazi's* ✍

U17-13, Uitgeverij Meulenhoff, 2016, 392 p.

Het boek *De dame in Goud* vertelt het verhaal van Gustav Klimts beroemde portret van Adèle Bloch-Bauer dat in de Tweede Wereldoorlog in handen viel van de nazi's. Het boek is opgebouwd uit drie delen. Deel 1, *Emancipatie*, beschrijft de culturele bloei van Wenen en het leven van Adèle Bloch-Bauer, een schoonheid uit de Weense society, die door Klimt in 1907 werd geschilderd. Verder geeft deel 1 inzicht in het leven en werk van Gustav Klimt. Deel 2, *Liefde en verraad*, behandelt de periode waarin Oostenrijk onderdeel gaat uitmaken van het Duitse Rijk en wat er gebeurde met de Joodse families en hun kunstwerken. Deel 3 tot slot, *Boetedoening*, beschrijft de periode van na de Tweede Wereldoorlog waarin de familie Bloch-Bauer probeert om het portret van Adèle weer in bezit te krijgen.

Mark Schaevers - *De Orgelman. Felix Nussbaum, een schildersleven*

U17-14, Uitgeverij De Bezige Bij, 2015, 456 p. ✍

De Duitse kunstenaar Felix Nussbaum (1904-1944) werd in Auschwitz vermoord. Daarna zou het zo'n veertig jaar duren voor zijn huiveringwekkende kunst opnieuw werd ontdekt.

Een groot deel daarvan is nu te zien in zijn geboorteplaats Osnabrück, in een museum dat speciaal werd ontworpen door Daniël Libeskind. Het is niet ongebruikelijk dat de reputatie van een kunstenaar stijgt en daalt, maar lange tijd leek het er op dat Nussbaum en zijn werk compleet door Hitler uitgegomd waren. In *Orgelman* reconstrueert Mark Schaevers niet alleen het leven van Nussbaum, hij beschrijft ook hoe de wederopstanding van de kunstenaar in zijn werk ging. Schaevers baseert zich hierbij op het werk van zijn (Duitse) voorgangers, maar hij voegt zelf een groot aantal puzzelstukjes toe.

Kassia St Clair - *Het geheime leven van de kleur* ✍

U17-15, Uitgeverij Meulenhoff, 2017, 324 p.

Het prachtig kleurige uitgegeven boek van Kassia St Clair is een levendige geschiedenis van vijfenzeventig kleuren. Het boek biedt allereerst een algemeen verhaal over kleur. Hoe zien wij kleur en licht en hoe keken kunstenaars tegen kleur aan? Hoe werden hun pigmenten samengesteld? Vervolgens worden de tien hoofdkleuren, wit, geel, oranje, roze, rood, paars, blauw, groen, bruin en zwart, en de bekendste tinten en kleurschakeringen besproken. Kassia St Clair doet dit aan de hand van betoverende verhalen en leuke anekdotes over kleuren. Hoe werden bijvoorbeeld nieuwe tinten ontdekt en waarvoor en door wie werden ze toegepast? Het boek gaat behalve over kunst en kunstenaars ook over mode, politiek en oorlog. De bijbehorende leeswijzer biedt een leidraad om kunstwerken op een andere manier te bekijken. Een boek om iedere keer weer te pakken en een aantal hoofdstukken van te lezen.

Joost Zwagerman - *De stilte van het licht, schoonheid en onbehagen in de kunst.* ✍✍

U17-11, Arbeiderspers, 2016/2017, 376 p.

In bijna 50 korte hoofdstukken behandelt Joost Zwagerman thema's en stromingen, waarbij hij in elk hoofdstuk verbindingen legt tussen kunstwerken en kunstenaars en daaraan zijn eigen interpretatie en gedachten toevoegt. De hoofdstukken zijn verdeeld over de thema's Schoonheid, Onbehagen en Verdwijnen.

De Belgische kunstenaar Luc Tuymans stelde eens dat kunstwerken, willen ze effect sorteren, 'de immense intensiteit van stilte' moeten verspreiden. *De stilte van het licht* is een onderzoek naar facetten van die immense stilte. Misschien belichaamt stilte in de kunst een verlangen om er niet te zijn. Dit verlangen vormt voor Zwagerman de aandrijfmotor in *De stilte van het licht*. Het boek heeft een bijzondere lading gekregen, door de dood van Zwagerman, kort na het verschijnen van het boek.

Verantwoording van de boekenkeuze

Deze boekenlijst is samengesteld door de werkgroep kunstgeschiedenis van Senia, waarvan deel uitmaakten Eva Hoopman, Marja Weijers, Colette Bloos, Chris van Gelderen, Ineke van Elk, Gertrud van der Helm-Keeman en Margreet Hoogendorp. Zij zijn ook verantwoordelijk voor de samenstelling van de leeswijzers.

Als de leeswijzer vragen oproept of als u een reactie wilt geven, kunt u een e-mail sturen aan de Werkgroep Kunstgeschiedenis van Senia: kunstgeschiedenis@senia.nl.

Laatst gewijzigd op: 1 april 2019